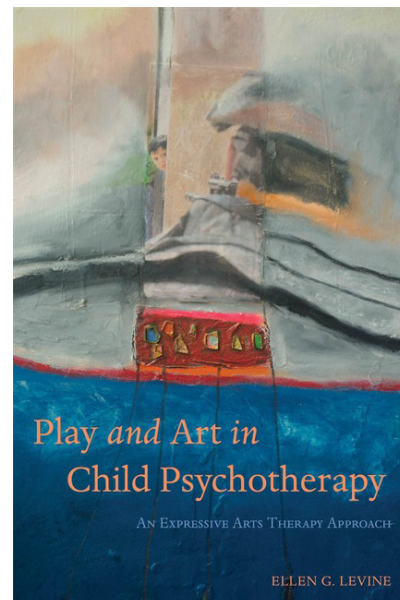

Bokanmälan
Bokanmeldelse

Ellen G. Levine
Toronto, Canada

Play and Art in Child Psychotherapy An Expressive Arts Therapy Approach*

Författaren delar i denna bok med sig av sin långa erfarenhet som konstnär, barnpsykoterapeut, lärare och forskare med ett språk och berättande som är levande och lättillgängligt. Boken är uppbyggd kring en rad patientfall, där Levine använt sig av lek och bildskapande i ärenden som behandlar ämnen hon kommit i kontakt med under sin yrkesutövning med barn och deras familjer. I dessa fall handlar det bland annat om när en förälder har en livshotande sjukdom och avlider, att ha mist både familjemedlemmar och sitt sammanhang till följd av krig, att leva med en förälder med psykisk sjukdom samt att ha utsatts för sexuella övergrepp och våld.

Boken kommer att vara av intresse och ha stort värde framförallt för uttryckande konstterapeutstuderanter, men även för bildterapeuter, barnpsykote-

rapeuter och för kliniker inom relaterade områden. Den är skriven på ett sätt som gör det lätt att utan särskilda förkunskaper förstå de kraftfulla processer – hos barn, deras föräldrar och hos terapeuten själv – som kommer ur lek och konstnärligt skapande, de insikter det leder till och det förändringsarbete som blir möjligt.

I den första delen av boken ägnas ett kapitel åt författarens professionella och personliga väg till den position hon befinner sig idag, och som hon skrivit boken utifrån. Kapitlet läste jag med stor behållning. Det hjälpte mig i mitt fortsatta läsande och att följa med i bokens fascinerande fallbeskrivningar. Som bildterapeut var det av vikt att förstå, att när författaren jämför vad hon kallar ”traditionellt bildterapeutiska” arbetssätt i uttryckande konstterapi, är de metoder hon hänvisar till de

**Uttryckande konstterapi* är den svenska benämningen för *Expressive Arts Therapy*, en terapiform där man arbetar integrerat med flera olika konstarter och som det i Sverige givits utbildningar i sedan 1983.

som hon lärde sig under sin psykoanalytiska bild-terapeututbildning i mitten av 70-talet. Bilder sågs då som kartor till klientens intrapsykiska värld. Bildterapeutens roll var att som "facilitator" stå för trygga ramar i användandet av en och samma metod för alla klienter, oavsett problematik. Idag vilar högskoleutbildningar i bildterapi runt om i världen generellt på en annan teoretisk grund.

Varje kapitelns detaljerade beskrivning av barnets terapiprocess följs av en redogörelse för något som kallas *Arts-based research*. I dessa sektioner återges ett samarbete mellan författaren och hennes make och medarbetare Stephen K. Levine, som också är ledande uttryckande konstterapeut inom utbildning och forskning. I dessa sessioner fungerar Stephen K. Levine som guide/handledare och Ellen G. Levine reflekterar över respektive fallbeskrivning genom lek och bildskapande. Sessionerna följer en struktur för terapeutiska sessioner där de ingående momenten kallas:

1. *Filling-in*
2. *Decentering into the alternative world of the arts and imagination*
3. *Aesthetic analysis*
4. *Harvesting*

Syftet med dessa (handlednings-)sessioner är att utforska de frågor som kvarstår efter att fallet diskuterats, och att visa hur lek och konstnärliga uttryck kan vara ett sätt att fördjupa förståelsen för det terapeutiska arbetet. Ibland är det som kommer ur dessa sessioner direkt relaterat till patient-fallet, men andra gånger mer till det författarens beskriver som utvecklingen av hennes identitet som barn- och lekterapeut. Syftet är att hjälpa läsaren att bättre förstå det speciella tillvägagångssätt som beskrivs i denna bok.

Dessa *arts-based research*-sessioner innebär ett aktivt utforskande; en oförvanskad, experimenterande och lekfull process som läsaren får följa på nära håll medan den pågår. Tidigt under läsandet upptäcker jag dock hos mig själv en groende oro att denna bok, likt många tidigare, inte kommer att bidra till den avmystifiering och vetenskapliga förankring som kreativa (ofta refererade till som icke-verbala) terapiformer länge så väl behövt. Jag läser med spänning vidare och upptäcker att jag mer och mer kom att uppskatta författaren för hennes per-

sonliga och generösa sätt att beskriva sitt processinriktade arbete, såväl i terapiprocesserna som i handledningsprocesserna. Jag hoppas att det räcker hela vägen fram för kliniker och andra intresserade utanför detta område, men förhåller mig försiktigt reserverad beträffande om de här beskrivningarna – med få hänvisningar till forskning på området – helt kan förklara alla de nivåer, den rikedom, kunskap samt möjligheter som ryms inom terapeutiskt bildskapande.

Vad som är alldeles uppenbart är att Levine är mycket erfaren och klok, och att hennes arbete sker med största respekt för de barn hon beskriver och deras familjer. Hon säger att hon valt en fenomenologisk hållning, och låter oss följa det som händer i terapirummet mellan henne och barnet utan alltför många tolkningar eller övergripande markeringar. Hon betonar att det är när hon arbetar med lek och konstnärliga uttryck som hon är som mest öppen för de överraskningar som kan ske, och inför det hon inte vet något om, vilket hon menar starkt gynnar den terapeutiska processen. Levine tar upp hur arbetssättet skiljer sig i kreativa terapiformer jämfört med andra psykoterapeutiska (verbala) metoder, men hon lyfter även andra mer generella teman. Exempel på det senare är när hon (i kapitel fyra om två palestinska syskon) ställer frågor om sin personliga roll i terapirelationen. Hon anser att litteraturen ofta helt utelämnar terapeutens roll, eller reducerar den till motöverföringstermer. Levine problematiserar kring det som hon menar ofta händer när subjektet felaktigt plockas bort i en strävan att uppnå objektivitet. Hon talar även om den trygga ramens funktion för att barnet ska kunna ta risker utanför sin bekvämlighetszon, för att sedan generalisera till det verkliga livet.

Levine belyser många av fördelarna med att arbeta med skapande tekniker. Hon berättar bland annat om hur snabbt ett fokusskifte kan ske från patologi och brister till resurser, och som man automatiskt får tillgång till när klient och terapeut engagerar sig i bildskapande. Dessa resurser – som visar sig i hur barnet hanterar de motgångar det möter i skapandesituationen – identifierar viktiga strategier som barnet besitter för att möta andra svårigheter i livet. Hon visar hur detta snabbt kan leda till att nya perspektiv blir möjliga, både beträffande sig själv och omvärlden, liksom hur det kan

innebära chanser att utforska nya beteendialternativ. Att låta barnet söka och finna sina egna svar är något annat hon lyfter fram, och som underlättas av situationen där barnet är sysselsatt med att skapa. Hon nämner också att bilderna kan fungera som bärare av barnets egen inneboende klokskap och visa på nya lösningsalternativ, just därför att dessa lösningar kommer från barnet själv. Levine menar att den terapeutiska hållningen innebär att terapeuten inte är experten som sitter inne med svaren. Klienterna har själva svaren i sina frågor och utmaningar. Bildskapandet ger dem medlet för att avtäckta dem samt hjälper klienter förstå, uttrycka, hårbärga och lindra känslor.

Vart och ett av kapitlen är värdefullt och spännande på sitt eget sätt. Det kapitel som särskilt stod ut för mig var det sista. Det handlar om en familj där Levine gör en kortare insats i ett pågående terapeutiskt arbete utfört av två familjeterapeuter inom socialtjänsten. Kanhända var skälet för mitt särskilda intresse en igenkänningsfaktor, eftersom jag själv inte arbetar med längre kontakter. De övriga patientfallen i boken skildrar just långa terapier. Precis som i mitt eget arbete beskrivs här ett teamsamarbete, där olika yrkeskategoriers perspektiv och erfarenheter vägs ihop med varandra. Ett intressant grepp var att låta dessa andra terapeuter kommentera författarens del i processen. En betonade hur det uttryckande inslaget vid sessionerna gjorde upplevelsorna som bearbetades mer tillgängliga, och interventionen mer kraftfull. Den andre menade att skapandet, och specifikt den rit man utvecklade gemensamt, gjorde upplevelsen till en *enactment of liberation* från minnena av de övergrepp som skett i familjens hem. De talade om det vackra som familjen skapade tillsammans och inslagen av delaktighet, ägande och engagemang. De menade att detta är avgörande vid behandling av övergrepp/trauma, där de drabbade annars lätt kan hamna i en passiv roll. De beskrev hur de såg skiftet från de emotionellt tunga samtalen om de svåra händelser familjen varit med om, till att de målade tillsammans, som en växling från "offer" till "överlevare". Ett exempel är mamman i familjen som tog på sig skulden för att inte ha kunnat skydda sina barn, men som genom det skapande inslaget plötsligt "tilläts" umgås med sina barn på ett lustfyllt, närvarande och kompetent vis. De

nämnde även värdet av att familjen fick ta hem de konkreta föremål de skapat; något att hålla fast vid i "vilsna stunder" när de inte längre hade terapeuterna närvarande. Utöver att föremålen fysiskt går att ta på och se, har det faktum att de är skapade av familjemedlemmarna själva, stor betydelse. De skulle inte utöva samma effekt om de istället varit nog så omsorgsfullt uttänkta gåvor från terapeuterna.

Det råder, som jag nämnt tidigare, inga tvivel om författarens erfarenheter och djupa kunskap, men jag saknar ändå referenser till litteraturen på flera ställen. Exempel på det är i kapitel fyra om de två palestinska syskonen, där Levine talar om hur erfarenheten av svåra förluster, i kombination med att ha bevittnat extremt våld, är något man aldrig helt kan bli fri från. Hon skriver att den enda möjligheten är att den akuta intensiteten bleknar något med tiden. Här tänker jag på de barn jag arbetat med på liknande sätt. De traumatiska händelserna går inte att suddas ut. Men barnen får, genom arbetet med konstnärsmaterialet och samtalen, hjälp att omforma dem till isolerade minnen som de bär med sig, men som inte längre utan förvarning griper in i, påverkar och begränsar deras dagliga liv. Jag blir nyfiken på att höra mer om hur Levine resonerar kring hur detta går till, hur ett barn kan börja njuta av mat eller fysisk beröring, eller att ständigt slippa vara på sin vakt. Här hade jag önskat att hon delat sina teoretiska förklaringar med läsaren och hänvisat till litteratur om traumabehandling. Ett annat exempel är från kapitlet om sexuellt- och våldsutsatta barn, där Levine talar om vad man tillsammans med klienten beslutar att göra med bildmaterialet vid avslut av terapin. Teoretiska förklaringar bakom de olika metoder man väljer att använda, och hur dessa handlings-sätt kunde ha lett till annan utgång, hade varit värdefullt här. Det finns mycket skrivet om detta som skulle vara till glädje, såväl för den som inte tidigare reflekterat över dessa dilemman, som för den erfarna.

Boken är rakt igenom lätt att läsa och i mitt tycke inspirerande, men den är på sina ställen upplagd på ett sätt som inte gör den så översiktlig. Framförallt i kapitel fem förekommer samma rubrik upprepat många gånger i rad. Det förvirrar det annars trevliga upplägget, där återgivning av ses-

sionerna varvas med diskussioner med den kollega som suttit bakom envägsspegeln. Jag blev också besviken över att denna bok, som så många andra i sitt slag, endast innehåller ett fåtal bilder och att de är tryckta i svart-vitt. Man kan misstänka att det bakomliggande skälet är ekonomiskt. Det är likafullt beklagligt då fotografier av målningar, teckningar och skulpturer i originalfärg ger en helt annan upplevelse och lägger ytterligare en viktig dimension till förståelsen.

Levine, E.G.

Play and Art in Child Psychotherapy: An Expressive Arts Therapy Approach.

London & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers (2015).

ISBN 978-1-84905-504-8

eISBN 978-0-85700-919-7

Antal sidor: 288

Ellen G. Levine har arbetat med lek och konstnärliga uttryck i behandling av barn i över 30 år och verkar som psykoterapeut och kurator vid the Hincks-Dellcrest Centre for Children's Mental Health i Toronto. Hon är en av grundarna till en treårig utbildning i uttryckande konstterapi (Expressive Arts Therapy) i Kanada (ISIS-Canada) och undervisar som huvudlärare både där och på utbildningarna i Expressive Arts Therapy som ges vid the European Graduate School i Schweiz.

Sara Stayne

dipl bildterapeut, leg psykoterapeut, leg arbetsterapeut

Stockholm

sara.stayne@sll.se